

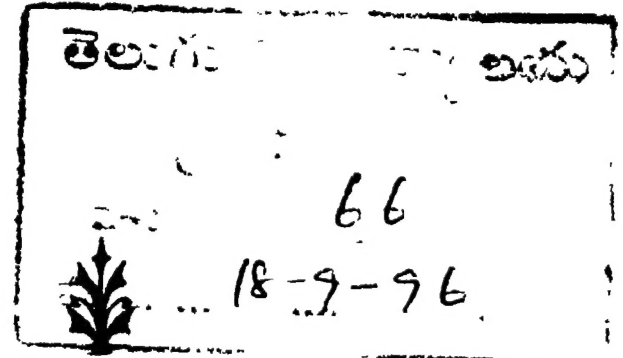
2691

సమీక్ష

భౌత్య సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

వ్యవస్థాపక సంపాదకులు : విద్యాన్ బుల్సు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము - 19

రాజమహేంద్రవరము 16-7-96, 1-8-1996

సంచికలు 17,18

ఈ సంచికలో రచయితలు — వారి రచనలు

1	పి.హెచ్. వి. కృష్ణ, ఎం. ఏ.	...	శతక ప్రక్రియ సామ్రాట్లు, “ కూచిమంచి కవులు ”
2	ఘనపురం దేవేందర్, ఎం. ఏ. (ఎం. డి.టి.)		తిష్య రక్షిత పాత్ర చిత్రణ - ‘ కరుటూరి ’ ప్రత్యేకత
3	కె. ఎరికిశెట్టి, ఎం. ఏ.		శ్రీనాథుని ఈశ్వరార్చన కళాశీలత (గత సంచిక తరువాయి)
4	డా॥ పి. సూర్యనారాయణ		పి. నా. రె. కవితా రసదీప్తి
5	డా॥ పి. శివరాజు, ఎం. ఏ., పి.హెచ్. డి.	...	కృష్ణశాస్త్రి కవితలలో రూపనిర్మాణం

1. 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును.

సంవత్సర చందా రూ. 20.00 లు

6 మాసముల చందా రూ. 12.00

విడి ప్రతి రూ. 2.00

*** సకాలంలో చందా పంపి సహకరించండి ***

శత్రు ప్రక్రియ సామాన్యములు “కూచిమంచి కవులు”

పిహెచ్. వి. కృష్ణ. ఎం. ఏ.

సాహిత్యం సమకాలీన జీవితానికి ప్రతిబింబం. ఇది సంఘజీవి కాబట్టి అతడు జాతికి మార్గదర్శకుడు. కూచిమంచి కవులు కేవలం ఊహారోకంలో స్వేచ్ఛా విహారం చేయకుండా తమకున్న గురుతః బాధ్యతను గుర్తించి సమకాలీన వ్యవస్థను చర్చిద్దటానికి చిత్తశుద్ధితో ప్రయత్నించారు. కూచిమంచి కవుల శతకాలలో భక్తి, నీతి, అధిక్షేపం అనేవి వ్యష్టిగానూ, సముష్టిగానూ కనిపిస్తాయి.

కూచిమంచి కవుల శతకాల ప్రధానోద్దేశం సంఘ సంస్కరణ అని చెప్పవచ్చు. నన్నయదల గ్రంథాలు, మహాకావ్య, ప్రబంధాలు మొదలైన ప్రక్రియల్లో కవులకు సమకాలీన జీవితాన్ని చిత్రించటానికి అంతగా అవకాశం ఉండదు. కానీ కూచిమంచి కవుల శతకాల్లో పరోక్షంగా కాక ప్ర్యక్షంగానే సమకాలీన వ్యవస్థను చిత్రించబడింది.

కూచిమంచి కవుల శతకాలు, భావ వ్యక్తీకరణ విధానం, భాష, శైలి మొదలైన వాటి విషయాల్లో కూడా ముచిత స్థానాన్ని ఆక్రమించుకున్నాయి. ఈ శతకాలు మహాకావ్య, ప్రబంధాదుల శైలిలోనూ, ప్రజలకు సన్నిహితంగా ఉండే నజీవ భాషలోనూ, ప్రత్యేకంగా కొన్ని పద్యాలు గ్రామీణుల యాసలోనూ రాయబడి ఉన్నాయి.

కూచిమంచి కవుల శతకాల్లో సమకాలీన వ్యవస్థలోని అన్ని అంశాలు ప్రస్తావించబడ్డాయి. సంఘంలోని అవిసీతి మానవుల మనస్తత్వంలో ఏర్పడిన మార్పులు పర్జసాంకర్యం, కలియుగ ధర్మాలుగా చిత్రించబడ్డాయి. అంతేకాక వాస్తవిక దృక్పథంలో ప్రభువులు అధికారులు సామాన్య మానవుల నైతిక పతనావస్థను కూచిమంచి కవులు చిత్రించారు. కూచిమంచి కవులు దానగుణహీనులైన అరసిక ప్రభువుల చిత్తవృత్తిని, సంఘంలోని అస్తవ్యస్త స్థితిని వివరించబడని నాటి సాంఘిక చరిత్ర వ్యక్తమవుతుంది.

కూచిమంచి కవులు సంఘంలో మార్పు పొందుతున్న పరిస్థితుల్ని సమీక్షించి, వాటిని యథాతథంగా చిత్రించారు. విద్యలు, పురాణాదుల ప్రాధాన్యం సన్నగిల్లి కవిత్వాస్థాయి దిగజారినపుడు ఆ ఆదేవనను అధిక్షేపధోరణిలో ఈ కవులు వ్యక్తపరిచారు. అసమర్థులైనవారు కవితా రంగంలో ప్రవేశించి, సామాన్య కృతుల్ని రచించి, అరసిక ప్రభువుల్ని ఆశ్రయించి విక్రీడిగిన స్థితిని కూడా వారు తమ రచనల్లో తెలియజేశారు.

కీర్తి, ధనం, సత్కారాదుల నాశించి ఎప్పటికప్పుడు పేషాలు మార్చి లోకాన్ని మోసగించే దగాలోరు మానవుల దుష్ట స్వభావాన్ని హేతుబద్ధంకాని ఆచార వ్యవహారాల్ని ద్వేషించి కూచిమంచి కవులు హితోపదేశం చేశారు. మానవుల మనస్తత్వం, కష్టసుఖాలు, మంచిచెడ్డలు, ధర్మాధర్మాలు, సంస్కృతి, నాగరికత పంటి ఎన్నో అంశాలను తమ రచనల్లో పొడిచుకున్నారు.

ఇక వారి రచనలు గూర్చి చెప్పవస్తే ‘నీలా సుందరీ పరిణయం’ ‘అప్పలెనుగు రామాయణం’ అనేవి వీరి అప్పలెనుగు కావ్యాలు. ‘రసికజన మనోధీరామం’ ‘సురద్రా పరిణయం’ మొదలైన నవ శృంగార కావ్యాలు ‘సర్వలక్షణసార సంగ్రహం’ అనే లక్షణ గ్రంథాన్ని రచించారు. కూచిమంచి తిమ్మకవి ‘సారంగధర చరిత్ర’ ను జగ్గవీ ‘రాధాకృష్ణ చరిత్ర’ ను (అరభ్యం) ద్వీపద కావ్యాలుగా రచించారు. మరియు చారిత్రక కావ్యాలు, దండకాలు, చాటుప్రబంధాలు శతకాలను వ్రాశారు.

ముఖ్యంగా కూచిమంచి కవుల శతకాల్లో భావ వ్యక్తీకరణ విధానం చాలా ప్రశంసనీయమైంది. ఈ శతకాల్లోని వస్తువు సాంఘిక వ్యవస్థకు సంబంధించి కాబట్టి దానిని వక్తీకరించేటప్పుడు సామాన్య ధోరణిలో నూటిగా సుపరిచితమైన భాషలో అన్వాపదేశాది అలంకారాలలో ప్రౌఢరీతిలో కావ్యస్థాయికి చేరినట్లు నుడికారాలతో, పదబంధాలతో సూక్తులతో వర్ణించారు.

ఈ విధంగా కూచిమంచి కవులు కవితా ప్రక్రియలను చేపట్టి విద్యతృప్తులుగా రాజించి తెలుగు సాహిత్యంలో సముచిత స్థానాన్ని ఆక్రమించారని చెప్పవచ్చు.

పిహెచ్. వి. కృష్ణ. ఎం. ఏ., తెలుగు పండిట్

నాయుడుపేట 4వ లైను, డో. నెం. 4-8-41

గుంటూరు - 522 017

స మా లో చ న

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్ష పత్రిక *

వ్యవస్థాపక సంపాదకులు : వి ద్వాన్ బు లు సు సీ తా రా మ శా స్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

తిష్య రక్షిత పాత్ర చిత్రణ - 'కరుటూరి' ప్రత్యేకత

—ఘనపురిం దేవేందర్, ఎం. ఎ. (ఎం. ఫిల్.)

అధునిక యుగ కావ్య రచయిత శ్రీ కరుటూరి సత్య నారాయణగారు రచించిన "తిష్యరక్షిత" కావ్యంలో కథా నాయిక పేరు తిష్యరక్షిత ఈమె అశోకచక్రవర్తి రెండవరాణి.

అశోకుడు మగధ సామ్రాజ్య చక్రవర్తి నిరంతర యుద్ధాలతో విసిగి అహింసా మార్గాన్ని ఎంచుకుని బౌద్ధ మతావలంబిగా మారినవాడు. అతని పట్టమహిషి పరిష్యరక్షిత. ఈమె పేద మతాభిమాని. కాని మానవతి. భర్తకు అనుకూలపతి. కుజాలాడు వీరి కుమారుడు.

తిష్యరక్షిత కులీనకాదు. శీలవతీకాదు అశోకుడు గురుకులంలో ఉంటుండగా ఈ తిష్యరక్షిత తీవ్రకత్తె న జాణతనంతో అతనిని వెంటాడి అతని మనసుని చలింపజేసింది. అప్పటికే అతడు వివాహితుడు. అయినా తిష్య యౌవన దీప్తి చూపమరణకొన్నాడు. కోమల పుష్పసుందర నికుంజములందు విలాస పుష్పితామరలయందు. శాద్వల విరాజిత భూముల యందు రహస్వీమల్లో విశృంఖలంగా విహరించడం ఆదర్శమైన పింగళ వత్సకు గుర్తించి వారి ప్రపర్తనికి జాఫుడి చేసేది లేక వారికి పెళ్ళిచేసి పాటరీ పుత్రానికి పంపించి వేస్తాడు.

నదుజరాళి కుజాలాడు - సౌందర్యంతో మన్మథుం - దెగడువాడు. అటువంటి కుజాలాని నగరంలో అశోకుని వెంట

అడుగు పెట్టేయోజనే చూసింది తిష్య. అతని సౌందర్యానికి ముగ్ధురాలై అతన్ని వశపరుచుకోవాలని చూస్తుంది కాని గుణ ప్రవరుడైన కుజాలాడు తిష్యకి తగిన బుద్ధి చెప్తాడు. అది మొదలు తిష్యకి అతనిపై ఉన్న కామం క్రోధంగా మారింది. బౌద్ధ విజృంభణకి అడ్డువేస్తున్న పట్టపురాణిని అశోకుడు కారాగారంలో బంధిస్తాడు. కొన్నాళ్ళకి తిష్య అశోకుని అనుగ్రహంతో రాజ్యానికి సర్వాధికారియై తక్షణలా నగరంలో తలెత్తిన ప్రజా విప్లవాన్ని ఆణచడానికి వెళ్ళిన కుజాలాని కన్నులుతీయించడానికి ఉత్తర్యులు పంపుతుంది కళ్ళు పెకళించబడి కుజాలాడు ఒక కూపంలో పడి ఉండగా అంతకు ముందు అతనివల్ల ధర్మబోధ పొందిన శ్వపచుయోకడు కుజాలాని భార్య కాంచనమాలకి సహాయం చేసి కుజాలాని కూపంనుండి బయటకి తీసి శుశ్రూష చేస్తాడు ఈ విషయమంతా అశోకుడికి తెలిసి కుమారుడు కోడలాని పాటరీ పుత్రానికి తీసుకొస్తాడు తిష్యని కారాగారంలో బంధిస్తాడు కుజాలానికి నేత్ర చికిత్స జరిగి సరోచనుడౌతాడు. తిష్య తాను చేసిన ఆకార్యాలకి పశ్చాత్తాపం చెందుతుంది. ఆమెకు ప్రాడ్వీవాకులు మరణాక్షి విధిస్తారు. కాని తిష్యకి మరణదండన వేయవద్దని కుజాలాడు వారిస్తాడు - ఇది సంగ్రహంగా తిష్యరాక్షితకి సంబంధించిన కథ. ఇది చిత్రాంగీ సారంగధరుల కథకి పోలి ఉంటుంది.

ఈ కావ్యంలో తిష్యరక్షితని హీనకులంగా భగవంతు.

డిచ్చిన అపూర్వ సౌందర్యాన్ని. ప్రజ్ఞని ఉచ్చలుగా ఉపయోగించి చక్రవర్తిని తన గుప్పటిలో పెట్టుకున్న జాణగా కాంచన మాలను వంచిచే రతిమూర్తిగా ప్రత్యక్షమయ్యే ప్రతిభాన వతిగా చక్రవర్తిని ప్రక్కకు పెట్టి రాజ్యకంఠం చేజిక్కించు కున్న పరిష్కరి చెలో ఉండి మంత్రాని లోబరుచుకుని కుంజర కర్ణుని లాలించి అతని రహస్యాలు లాగి ఉక్షిలకు పంపి అక్కడ వైదిక విప్లవం లేవదీయించి తన మాటలకు లొంగని కుజాలని అక్కడికి పంపించి అతని కళ్ళు ఊడదీయించేదాకా విద్రపోని విశ్వరూపిణిగా ప్రతీకారవాంఛ పరతంత్రురాలిగా తన వాదన పటిమతో ఎదుటి వారిని చకితుల్ని చేసే చతురురాలుగా. నేరం ఒప్పుకుని శిక్షను ఆభ్యర్థించే నిర్భయశీలిగా కుజాలని బాదర్యానికి. లోగిన పళ్ళాల్లాప హృదయగా శ్రీ సత్య వారాయణగారు చిత్రించారు.

మొదటగా తిష్యరక్షితకి

“ నడవడిని బట్టిగాని వంగడం బట్టి
కాని తిష్యరక్షిత కేమి వ్యాధి లేదు

హీన కులజ.....అని ఆమె ప్రవర్తనని వంశాన్ని బట్టి పేరు గలది కాదని హీన కులజ అని రుదూరి వారు పరివయం చేసారు.

ఆమెకు బాల్యంలోనే రాణి కావాలనే కోరిక హృదయంలో గాఢంగా ఉండటానికి కారణం దై వజ్ఞులు ఆమె జాతకాన్ని చూసి ఆమె రాణి అవుతుందని చెప్పడమే !

సౌందర్యంలో ఆమె కుందనపు బొమ్మ ఆమె పలుకులు తేనె పొలుకలు. కురులు బంధర బృందములు. కన్నులు పౌండమ్ములు.

“ కాపము నందిన యూర్వశి

యో ! పరిణతి నందినట్టి యుద్వలరేఖ

రూః శ్రీమో యనగా

తోపించునే తిష్యనేత్ర తోయజ గుగళిన్ ”

పేరే ఇన్ని మాటలెందుకు మూర్తి గొన్నట్టి రతీదేవి తిష్యరక్షితే. పొంకము, బింకము, వయసు పోడిమి చెన్నుమీరు

తుండగా విరియగావిన వెన్నెల శోభతో గుండెని కలచివేపే సౌందర్యం ఆమెది అందుకే ఆమె సౌందర్యం పట్ల ఆశోక చక్రవర్తి అక్లిష్టతడయ్యాడు.

లోకాన్ని లెక్కచెయ్యని స్వభావం కలదిగా రుదూరి వారు చెప్పిన ఈ క్రింది పద్యంలో కనిపిస్తుంది.

“ తీవరకత్తెయై తన హృదించెలరేగిన వాంఛలెన్నియో
తీవలసాగ దీర్చికొన దీక్షమెలంగు గుణింపధన్యముల్
తేవలమాతృ సౌణ్యములకే మునుముందుకు సాగిపోవగా
జీవనుజూపు లోకమును విగిడి కాంచదు త్రోసిరాజకున్ ”

ఇటువంటి తిన్యరక్షిత పరిణయమై ఆశోకుని వెంట పుర ప్రవేశం చేసే సమయంలోనే కుజాలని చూపింది. అరన్ని మెచ్చకోవడం. కాంక్షలు మీరగా సిగ్గుపడడం వంటి వాటినిబట్టి ఆమె వావివరున రెంపనిదనిగాను, లజ్జా స్వభావం పాపభీతి లేని దానిగాను కనిపిస్తుంది.

“ మార విజయ ” నాటక ప్రదర్శన సమయంలో తిష్య కాంచనమాలని మోసగించి ఆమె స్థానంలో రతివేషంలో వచ్చి మన్మథుని వేషంలో వున్న కుజాలనితో ప్రజల ముందు ప్రజలందరికీ ఆమె కాంచనమాలేననే భావాన్ని కలిగించడం నాటక ప్రదర్శన ముగిసిన వెంటనే అక్కడ ఎవరికీ కనబడకుండా వెళ్ళిపోవడం. ఆమె జాణతనానికి దర్పణాలు.

భర్త అయిన ఆశోక చక్రవర్తి దగ్గర నటించినది కాంచనమాలా కుజాలలేయని వారు అమోఘంగా నటించాని చెప్తూ భావజాడె యవిపించె నాతిదున్ అని చెప్పడంలో కూడా కుజాలని మీది తిష్యకున్న అపారమైన మోహాన్ని సూచిస్తోంది. చౌద్దమతంపట్ల తనకు ప్రీతి లేకపోయినా ఆశోకునివద్ద “ నేను పవిత్ర వాసరము నొక్కను చిక్కికి దేవళంబులన్ జూడగ బుద్ధి పుట్టినది. సొంటుగ నెంచక నాకనుజ్జనీ వేదెననాద ” అని అడుగుతుంది. దీన్నిబట్టి ఆమె మతాన్ని కూడా తన వాంఛా పిద్ధి లోనం ఒక పాచికలా వాడుకుందని తెలుస్తుంది. అంతేకాక ఈ మత బేధాల పల్లనే ఆమె వైదిక మతాభిమాని అయిన పల్లపు

రాణి సరిష్కరక్షిత పట్ల ఆశోకుని మనస్సు విరిగిపోయేలా చేసి ఆమెను కారాగారంలో పెట్టించింది.

ఇక ఆమె పట్టపురాణి పేరుతో ఒక లేఖ వ్రాయించి కుజాయినికి పంపి ఆతనికై ఎదురు చూసి, వచ్చిన ఆతనితో

“ మతమును, నీతి, గౌరవము మానవ సంఘము స్యాద్ధబుద్ధితో నతికినదోయి : మాద్యకుల యజ్ఞులఁ దాచిగి యింపజూచి : సం గతియె కుజాల : భీతి కలకాలము నొదలవంచి వీనికిన్ బ్రతిన నాల్గనాళ్ళు ననురాగము క్రతుంచి చరింప శక్యమే : కలల జగలలో నిలుచు కాలము బూడిద చీయు యున్నముల్ నలాసకు.....
.....
.....ననుదార్పుము కమ్మని పూల పెజ్జకున్ ”

వంటి పలుకులతో ఆమెకు మతం పట్లగాని, నీతిపట్ల గాని, సంఘ గౌరవం పట్లగాని ఏ మాత్రం విశ్వాసం కనిపించదు ఆమెకు కావలసినది తనకు కలిగిన కోర్కెలు తీర్చుకుంటూ బ్రతికిన నాల్గనాళ్ళు సుఖంగా ఉండడమేగాని పరుల సుఖ దుఃఖ చింతన ఆణుమాత్రం కూడా లేదు.

అయినా ఆమెలో ఉండే సుమతి కుమతుల సంవాదం వల్ల ఆమె అంతస్సంఘర్షణకి లోనయ్యిందని చెప్పవచ్చు. కాని చెలికత్తె చెప్పిన “ కృశింపకు మెప్పుటికై న నాతడే త్రోవకు వచ్చితీటు ” ననే మాటలతో తిరిగి కుజాయిని తన దారికి తెచ్చు కోవాలనే చూసింది. “ కపటభక్తిని వెలయించి కాంతునెడద తన ప్రవర్త ననుసులంబను విధానమసలి పాచికి వైచి నమ్మ దమునంది ముసలి రాజును నమ్మించి ” బౌద్ధమత ధర్మదీక్షని తాను స్వీకరించి ఆశోకుని చేత స్వీకరింప చేస్తుంది. వారితో బాటు కుజాల, కాంచనమాల కూడా దీక్ష పొందుతారు. కుంజర కిరువితో తక్షశిలలో హిందువుల్ని ఒక త్రాటిపై నడిపి “ కచ్చెకు కాలుదవ్వమటగా చేసెద నేనిటనుండి నిన్ను ” అనగానే కుంజర కిరుడు ఆమెను అనుమానిస్తాడు.

పట్టపురాణి బందీ కావటానికి ఆమె కారణం. పైగా

మొన్ననే బౌద్ధమత దీక్షని స్వీకరించింది. నన్నుకూడా తియ్యటి మాటలాడిన స్త్రీఅడి బంధితణ్ణి చేయ దానికి ప్రయత్నం కాదుకదా! అని తలచాడు. కాని తిష్య అనునయ వాక్యాలతో ఆతడిని నమ్మించి మత విప్లవాన్ని రేకెత్తింపమని కుంజరకర్ణున్ని తక్ష శిలకు పంపించటంలో ఆమె దుష్ట రాజనీతి, చతురత ప్యక్త మౌతుంది.

అటు ఆశోకుని, ఉపగుప్తాది బౌద్ధ భిక్షువుల్ని. ఇటు ప్రజల్ని తన సమర్థపంతమైన నటనతో నమ్మించి ఆమె తరుణీ రత్నమనిపించుకుంటుంది బౌద్ధమత ప్రచారానికై గురువుల చేత నియమింపబడుతుంది. ఆమె పట్ల వల్లమాలిన ప్రేమ, విశ్వాసాలతో ఆశోకుడు రాజ్యపాలన భారమంతా తిష్య కిచ్చి తాను విశ్రాంతి తీసుకుంటాడు. కుజాయిడు, కాంచనమాల కూడా ఆమెని నమ్మి ఆమె ప్రచారంతో తాము కూడా సహాయ పడతారు. అటువంటి సమయంలో కుజాయినికి రమ్మని కబురు చేసి “ శాపమునొంది భూమిపై జారెనా! ” “ తానొక స్వర్గవీధి కిన్ దీక్షింపదైన యచ్చెరయ్యె : తృష్ణమి తానిటు లోకమందునన్ రూపును గన్నదో ” అనే విధంగా అలంకరించుకొని కుజాయిని ఆహ్వానిస్తుంది. ఇక్కడ జరిగిన తిష్యకుజాయిల సంవాదంలో తిష్య మూర్తిభవించిన మోహకాంతగా పాపభీతి, స్వర్గ నరక, సత్యధర్మాన్ని సలకు చేయని జంతగా దేనికీ భయపడని, వెను దీయని గచ్చులాడిగా కనిపిస్తుంది. కుజాయిడు ఆమెకు ఇది తగదని ధర్మబోధ చేయడంలో ఎసిగి చనిరికి—

“ నా మాటల్ విని కాంక్షతీర్చిన యెడన్ మాన్యంచె - నీ కంఠమున్
బామాలల్ పడు రాజ్య వె భవము నీ మూర్ఘముకై
సేయునీ
వా మో దింపక ధర్మ పన్నములు నా యత్నమ్ము
విర్లక్ష్యతన్
బాముల్ వెట్టుచు వీటిపుచ్చిన యెడన్ వై రంజే
నాతోనికన్ ” అని

ఏ కన్నులైతే నన్ను మోహానికి గురిచేసాయో ఆ నీ సోగ కన్నుల్ని పెరికించి నా పాదాల కింద రాస్తాను అని బెది

రిందడంలో ఆమె పట్టుదల, వాత్సల్య లేమి, కరుడుకట్టిన కాఠిన్యం కనిపిస్తాయి. మత విప్లవాన్ని అణచడానికి తక్షణికి వెళ్ళిన కుఱాలుని కుంజరకర్ణుని జయించి తన సౌమ్యతతోను, గుణాధిక పృథ్వితోను, అక్కడి విప్లవాన్ని పూర్తిగా మాయం చేసి కిరుగు ప్రయాణ సన్నాహాలతో ఉండగా పాటలీపుత్రంలో ఈ విజయ వార్త విన్న కాంచనమాల తన పతిని చూడటానికి అనుమతి కోరితే తిష్య అందుకు అంగీకరించక శ్రీరంగనీతులు చెప్పడంలో మూర్ఖిభవించిన స్వార్థంలా కనిపిస్తుంది తక్షణికి పాలకునిగా కుంజరకర్ణుని నిలిపిన సమయంలో కుంజరకర్ణునికి తిష్య రహస్యలేఖ ద్వారా కుఱాలుని కన్నులు తీయించమని అజ్ఞ ఇచ్చి అది కన్నులు పెరిగింపజేస్తుంది తన వద్దకు చేరిన కుఱాలుని కన్నుల్ని తొలిమి తూలచు గాలరాచడంలోనూ, ఆమె హృదయ కాఠిన్యత దైత్య ప్రవృత్తి వ్యక్తమౌతాయి.

ధర్మసభలో నిలిచిన తిష్య భీతిలేక అశోకుని హేళన చేస్తూ పలికిన - "చాకులు దూపి నా ప్రణయ భావము చెడ్డగా నెంచినెట్టి యీ—

లోకము మాట నా యెడదలో గణియింపను" అని తాను కుఱాలుని పొందుకై అనుభవించిన వేదనని తెల్పి—

"ఆ యౌద్ధత్యము, నానిరాదరణ నెయ్యంబేమియున్ లేని ధర్మాయ త్రంబగు మానసమ్ము పరభా మాకర్షణన్
సుంతయున్

హాయిన్ బొందని నిగ్రహమ్ము ననురాజా ।

నిల్వనీకుండని

ట్లీ యన్యాయము పేయ బాల్పడితి - తప్పేవాని

హింపించినన్ "

అని ప్రేయసమాగమ వాంఛతో వేగివేగి పరిభవ వ్యధతో వుండి ఈ విధంగా కుఱాలుని కిక్కు తీయించడానికి పాల్పడ్డానని తను చేసిన పని తెచ్చెనని, ఈ నేరాన్ని క్షమించమని వేదను, ఈ బ్రతుకంటే విమగు పుట్టింది. ఏ కఠిన శిక్షనైనా విధించమని భ్రమలు పోయాయని చెప్పడంలోనూ అజ్ఞలేమిని పశ్చాత్తాప హృదయంగా మారుతున్న వైనాన్ని గ్రహించవచ్చు. కారాగారంలో ఉంచబడ్డాక తిష్య మళ్ళీ సంఘర్షణకి గురై చివ

రికి క్రమంగా వాస్తవ జగత్తుని చూస్తూ శాంతిపొంది పశ్చాత్తాపంతో పరావిధాలుగా తనను తాను నిందించుకుని

పాతకి నేను నా బ్రతుకు దండలు పేయగ యూరకు డిసన్
నీతికి దావు లేదు నుమీ - నేరము చేసిన వారి నెల్లెన్
భూరలమేలు రాజులు ప్రబోధము చేయగ శిక్ష వేసినన్
మాయకి కృష్ణముల్ ప్రబలగా నవకాళము లేదు భూవరా :

అ అశోకునితో చెప్పడం

" రావిడి బెట్టితి నుద్దతి

తో ఓన్ వర్తనము నందు దోషములెన్నో

నా పాపమునకు శిక్ష

త్తాపముతో వేగుచుంటి దండన యిడుదీ " అని

పాడ్వివాకులతోనూ, ప్రజలతోనూ పలికే పలుకుల్లో ఆమె పశ్చాత్తాపం హృదయ పరివర్తన కనిపిస్తాయి.

ఈ విధంగా తిష్యక్షిర కావ్యంలో తిష్యక్షితని మూర్ఖిభవించిన మోహ మూర్తిగానూ, మానవత్వం తెలియని దైత్య స్వభావం కలదిగాను, పరిభవ వ్యధతో వేగి సంఘర్షణకి లోనైన శ్రీ మూర్తిగానూ, పట్టుదల కలదిగాను, కఠిన హృదయగాను, సంఘానికి వెరవని దానిగాను, శ్రీ సత్యనారాయణ గారు మనకి పరిచయం చేసారు.

ఘనపురం దేవేందర్ ఎం. ఏ. (ఎం. ఫిల్)

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం, సాహిత్య పీఠం

బొమ్మూరు, రాజమండ్రి-531 124

ఉ త్త మ సా హి త్య ం కోస ం

స మా లో చ న

చ ద వ ం డి ! చ ది వి ం చ ం డి !

శ్రీనాథుని ఈశ్వరార్చన కళాశీలత

కె. ఎరికిరెడ్డి, ఎం. ఏ.

(గత సంచిక తరువాయి)

అని ఈశ్వరార్చన కళాశీలుని అనుభవ వర్ణితము. అరు
నుడు గావించినట్లు వర్ణించబడిన షట్కాల లింగార్చనము
శ్రీనాథుని అభ్యాస వశమే. అల్లాడ వేమారెడ్డి కూడా—

“క్రొత్తములై ములతో రుద్రాక్షమాలిక

అష్టోత్తర శతకంబు లరుతి దాల్చినట్లు”

అని కాశీఖండమున శ్రీనాథుని కంఠోక్తి ముత్యాలు గుప్తరిం
చిన రుద్రాక్షమాలికల పేరిటాషరే కాదు. శ్రీనాథుని మెని
భూషణే. భీమఖండమున అమృతమున కోర్చెయిన అనురుద
నామిని హితోపదేశమును షట్కాల లింగార్చనమున కావించి
నట్లు ఈ క్రింద పద్యమున వర్ణితము

“అరుణోదయంబున ఆకాశవాహినీ

హేమాంబు జంబుల నీందు పరిణీ”

ఇత్యాది పద్యమున నలుని అరుణోదయ మధ్యాహ్నా శివలింగా
ర్చనము అరునుడు అతి మోరతపమైన షట్కాల లింగార్చ
నము. అనురుద షట్కాల లింగార్చనము. అగమోక్త్యప్రకార
మైన అహ్నిక విధానము ఇది శ్రీనాథుని రసోద్ధాతము అన్నిటి
కంటే అగ్రేనమైనది అత్మాను సంధానము. ఆలోచన ఆత్మ
యందు జ్యోతిర్లింగమును అనుసంధానము చేయు అచంచల
ధ్యానము. బాహ్యమైన పూజాదండకము కంటే అత్మాను సం
ధానమే అచ్యుత భక్తి పరత్వము. అదియూ శ్రీనాథుని అను
భూతి విశేషమే. శ్రీనాథుని బావమరిక దగ్గుల్లి దుగ్గన చెప్పిన
పద్యమున—

“సంస్కృత ప్రాకృతి శౌరసేనా ముఖ్య భాషా పరి

జ్ఞాన పాటవంబు”

ఇట్లు శ్రీనాథుని కవితా వివోయకమున విద్యుల్లరయై
మెరిసినట్లే శ్రీనాథుని గౌరవించి పల్కా కృతి భర్త కవిశ్రే
మిడిన ఈశ్వరార్చన కళాశీలమును శరణ్యోత్సాహ సదృశమై
వెల్లివెరిపినది.

బ్రాహ్మదత్త వరప్రసాదుడ పురు ప్రజ్ఞా విశేషోదయా

జిహ్వా స్వాంతుడ వీశ్వరార్చన కళాశీలక వ భిర్విత్

బ్రహ్మదత్తాది మహాపురాణ చయ తార్పర్యార్థ నిర్ధారిత

బ్రహ్మదత్తాది విశానిధానమపు నీ భాగ్యంబు నామాన్యమే॥

ఈ విధంగా పండితుల మధ్య నిండు సభల పింగనా
మాత్ముడు శ్రీనాథుని స్తుతించుట ఎంత భాగ్యమో కదా !

కె ఎరికిరెడ్డి, ఎం ఏ ద్వితీయ

పెదనంది : ల్లి

దేవరాల్లి (మం)

విశాఖ (జిల్లా) - 532 030

సి. నా. రె. కవితా రసోద్ధి

డా॥ సి. సూర్యనారాయణ

‘మూగకవిత్వం శిల్పం

మాట్లాడగల శిల్పం కవిత్వం’

అన్నాడొక కళారహస్యవేత్త. ఉత్తమ కవులంతా అక్షరశిల్పులే.
ఆ కోవకు చెందినవారే డా॥ సి. నారాయణరెడ్డిగారు. వీరు
సినారె గా తెలుగునాట ప్రసిద్ధులు. ఏ యితాలతోలికి పోని నిజ
మైన కవి సినారె ఏ వస్తువును స్వీకరించినా దాన్ని అద్భుత
మైన కళాఖండంగా మల్చగల శిల్పం వారి సొంతం. “పల్లె
పాటనిచ్చింది పట్నం మాటనిచ్చింది” అని చెప్పుకున్న సినారె
పాటనీ మాటనీ ఎప్పుడూ వివరించలేదు. మౌఖిక సంప్రదాయా
నికి చెందిన పాటలూ, గేయాలూ, లిఖిత సంప్రదాయానికి చెం
దిన పద్య రచనలూ, వచన రచనలూ కూడా విరివిగా చేశారు.
అయిన రేవల కవిమాత్రుడు కాదు, గాయకుడు కూడాను. గేయా

నికి మంచి ప్రాచుర్యం కల్పించారు. నాలుగు దశాబ్దాల కవితా చరిత్ర కలిగిన పినారె లలిత గేయాలూ, నాటికలూ, గేయనాటికలూ, ఖండకావ్యాలూ, కథాకావ్యాలూ మొదలైన ప్రక్రియలెన్నో పండించారు. 'పగిలే చెన్నెల' కురిపించిన వారి పవిత్ర గీతాల మాధుర్యం రససిపాసుల పీనులకు విందు.

“నా వాదం సామ్యవాదం
కవిత్వం నా మాతృభాష
ఇతిశుద్ధం మానవత్వం”

అని కవిత్వకంగా తన హృదయాన్ని ఆవిష్కరించిన పినారె. మవిషికోసం, మానవత్వకోసం, దేశంకోసం తన కలాన్ని ఎలా వినియోగించాలో వివరించడమే ప్రస్తుత వ్యాసోద్దేశం.

పినారె, యౌవనకాలంలో రాసిన 'కర్పూర వసంత రాయలు' శృంగార రసప్రదానమైన కావ్యం. అందులోని ప్రతి పద్యమూ ఒక రసగుళిక. వసంతోత్పవంలో—

“ప్రేరాంగనలు కొత్త
కోడె కాండ్రను దరిపి
చెవులలో పన్నీరు
చిలికి పర్వదినారు”

పావరణంగా ఉత్పవ సమయార్లో సామాజిక కట్టుబాట్లు కొన్ని నడిలిపోతాయి. అందువల్లే ప్రేరాంగనలు స్వేచ్ఛగా కొత్త యువకుల్ని చేరి వారి చెవుల్లో పన్నీరు చిలికారు. పన్నీరు చల్లడం వాఙ్మయేతే; అంతటి మధురమైన మాటలు. కామ గంధ బంధురాలైనవి వారి చెవుల్లో గుసగుసలు పోయారని వ్యంజన. దినదినాఢి వృద్ధి చెందతోన్న వసంతరాయని వలపును—

“వాడిన కొలదీ వకుళము
పరిమళమ్ము పెరిగినట్లు
లకుమా గత సంస్కృతి రే
నికి మించెను దిన దినమ్ము”

అని పొగడపూలకు వాడిన కొలదీ పరిమళము పెరిగినట్లుగా

దిన దినానికి వసంతరాయనికి లకుమ పట్ల అనురాగం పెరుగుతోందని దృష్టాంతంగా చెప్పారు లకుమ రోడిచే లోకంగా గడుపుతున్న వసంతరాయడు అమె కన్ను తెరిస్తే పగలూ, మూస్తే రాత్రిగా భావించేవాడు. పంచ భూతార్కమైన సృష్టిని లకుమలోనే దర్శిస్తున్నాడు. —

“పృథ్వి నాయమ జమవ పీఠమ్మునఁజూచి
జలమొమె కంటిపాపల లోతులఁజూచి
తేజమ్మునామె ముఖ రాజీవము గాంచి
వాయుగతి నామె నిశ్వాసముల గుర్తించి
అకాశమామె మధ్యమునందు గమనించి”

వసంతరాయడు జీవిస్తే; లకుమకు రాయడు ప్రకృతికి పురుషునిగానూ; తమ కలయిక వాగర్థాల కేళికగానూ అనిపిస్తోందట. వారి పరస్పరానురాగాల్ని—

“ఇరువురు చదరంగ మాడు
డీరు ఎంతో కక్ష బూని
ఎవరోడినా చిక్కుకి పగి
కొగిలింత క్ష యోను”

అంటారు. వారి రసమయ జీవితానికి ఈ పద్యం ఏరాకాష్ట. ఎవరోడినా క్ష యిదరికీ సమానమే విజానికిది క్షికామ వారి అనురాగానికి లభించిన సుపర్ణ పతకం. అలా రాజ్యాన్ని మరల రస రాజ్యమేరుతున్న వసంతరాయని ప్రజల వై పూ. ప్రభుత వై పూ మళ్ళించడం కోసం దేశ సౌభాగ్యం కోసం మహారాణి లకుమను కలసి—

దేశ మొక దెస వీవు ఒక దెస
తేల్చకొను మెయ్యది ఘనమ్మో
వ్యక్తి సంఘము లందు ఎయ్యది
ప్రథమ గణ్యమొ చెప్పవమ్మా

అంటుంది. వ్యక్తికంటే సంఘం గొప్పదని భావించాడు కవి తర్వాత. దేశం కోసం లకుమను త్యాగం చెయ్యమంటుంది

మహారాణి. ఆమె మేలుకొలుపుతో లకుమ; దేశం కోసం, తను ప్రాణానికి ప్రాణంగా ప్రేమించిన ప్రభువునూ. తన ప్రాణాన్నీ త్యాగం చేస్తుంది. ఇక్కడ వ్యక్తి ప్రాధాన్యం ఎంతపుచ్చా అది దేశంకంటే గొప్పది కాదని కవి భావన. అంతటి రసవత్కావ్యంలోనూ ఒక చక్కని సందేశాన్ని అందించాడు. అవసరమైతే దేశం కోసం ఎంతటి త్యాగానికైనా సిద్ధం కావాలనే ప్రబోధం ఈ కావ్యంలో వినిపిస్తుంది. అలాగే దేశభక్తి ముందు రక్త సంబంధం కూడా అల్పమైందని నిరూపించాడు విశ్వనాథనాయుడు. అంతటి దేశభక్తి వున్న కవి కాబట్టే 1959 లో భారతదేశంపై చైనా దాడి చేసినపుడు—

“ ఎవడురా నా తల్లి హిమగిరి కిరీటమ్ము
పై చేయి సాచ నుండించె
ఎవడురా నాపువ్వుపెడిదలో నిప్పు ర

వ్వలు రాల్చగా సాహసించె (అక్షరాల గవాక్షలు-58)
అని గర్జించాడు. అయినా మనది స్నేహం. అహింసా, త్యాగం లాంటి సంస్కారాల్ని పుణికి పుచ్చుకున్న జాతి అని తెలిపిన కవి. మళ్ళీ గొంతు సవరించుకురి—

“ పచ్చి నెత్తుటి లోడ ప్రమిదవెల్గించుటకు
పట్టు బట్టిన వెర్రివాడా !
పదిల పరిచితి స్నేహభాండమ్ము నీ కొరకు
అందుకో పాత చెలికాడా ! (అక్షరాల గవాక్షలు-51)

అని స్నేహ హస్తాన్ని అందించాడు.

“ నెయ్యానికి ధరతజాతి
నిండు అమృత భాండం
కయ్యానికి వస్తే అది
మండు అగ్నికుండం ” (మరో హరివిల్లు పు: 104)

అని భారత జాతి ఔన్నత్యాన్ని ఎలుగెత్తి చాటాడు. దేశం తర్వాత నారాయణరెడ్డిగారు ప్రధానంగా వర్ణించింది మనిషిని మానవతనీ. అనాదిగా మంటల్లో జీవిస్తున్న మనిషిని ‘ మంటలూ - మానవుడూ ’ లో చిత్రించారు.

“ శ్రమజీవి చెమట బిందువుతో
ఆణిముత్యమూ పుండి
అగ్ని గోళమూ పుండి ” పు : 36

అని శ్రమైక జీవన సౌందర్యాన్ని పట్టిస్తూనే సామ్యవాద తత్వాన్ని ప్రదర్శించారు.

“ తలలూపే బసవన్నలు కావద్దు
తాండవించే నందికేళ్ళరులు కావాలి ” పు : 3

అని మనిషిని ములుతర్రతో పొడిచారు. మనిషిలోని మంచి తనలో పాటు దానవత్వాన్ని కూడా పసిగట్టాడు కవి

‘ ప్రతి యిద్దరిలో ఒక రాక్షసుడు
ప్రతి ఒక్కరిలో ఒక రాక్షసుడు
అంతరంగంలోకి తొంగిచూడగా
అక్కడా ఒక రాక్షసుడు పు : 17

అని ఆత్మావలోకన రూపంలో విశ్వ మానవ చైతన్యానికి ప్రగతికీ అడుగుడుగునా అడ్డుగా నిలుస్తున్న మనిషిలోని రాక్షస ప్రవృత్తి , మూలంగా నశించాలని కాంక్షించాడు.

‘ నెమలి పించులా విప్పుకున్నదే
విజయైన జీవితం ’

అని జీవిత రహస్యాన్ని విప్పి చెప్పాడు. మనిషిలో నానాటికీ పెచ్చు పెరుగుతున్న స్వార్థమూ, అవినీతి హింసాప్రవృత్తుల్ని ప్రపంచ పదుల్లో నిశితంగా చిమర్చించాడు

‘ ఈ గడ్డ కోసమేనా ఇన్ని వేషాలు వేసేది
ఈ గడ్డి కోసమేనా ఇన్ని మోసాలు చేసేది
ఇన్నాళ్ళు మనిషంటే ఏమేమో అందనా వేశాను
ఈ ప్రాణి కోసమేనా ఇన్ని ప్రాణాలు తీసేది
ఈ పేరు కోసమేనా ఇన్ని పాపాలు మోసేది ’

అని పదవి కోసం, పరువు కోసం ధనం కోసం మనిషి పతన

మాతుచ్చాడని అవేదన చెందాడు ఆయన రాపి పాడీ ప్రచారం చేసిన ' రెయగు గజళ్ళ ' లో ప్రణయానికి ఒమలుగా మానవీయ దృష్టిదాన్ని మతాతీత మానవ ప్రేమనీ మెర్తని అధితేపాన్ని ప్రవేశపెట్టాడు.

' పరుల కోసం పాటుపడని నరుని బ్రతుకు దేనికని
మూగనేలకు పీరిందివ్వని దాగు పరుగుదేనికని
వేదం ఖరాను పై టిలు వీధిలోన పడితాయా
మరిష్టేదై నా బుద్ధిలే ప్రతి మనిషి క్వా
ఇందరు మనుషులు దేవదైతే ఎందుకు వేరే కోయిలలు '

అని పరుల కోసం పాటుపడని బ్రతుకువ్యర్థమనీ, మరిష్టేదై నా మనస్సులంతా ఒకటేననీ, మానవులంతా మతాతీత మానవతా దృష్టిలో మెలగాలనీ బోధించారు.

' ఒక మతం సాగించే ఊడేగింపు
మరో మతానికి కంటిగింపు
ఒక మతం సాటించే మౌనం
మరో మతానికి కల్లోల ద్యానం
మానవతా : ఏమాషా చూస్తున్నావా : :
ఏరిపారెయ్యి మతం అలాగా

కల్లి నేలను పిచ్చే దగాకోరుల్ని ' పు : 5-18

అని మతాతీత మానవతా వాదాన్ని ' కాలం అలచుమీద ' నిలబడి ప్రబోధించారు. మతం పేరుతో దేశాన్ని చీల్చాలని చూసే దగాకోరుల్ని ఏరి పారెయ్యడని మానవతని హెచ్చరించారు. ' ఒకే ఒక్క దీపం ' అనే కవితలో సూర్యుడూ చంద్రుడూ తారలూ మొదలైనవి ఆనలు దీపాలు కావని వాటిని మించిన దీపం ఒక్కటే ఉందని అది....

" ఎక్కడో లేదు
మరేదీ కాదు
మహోజ్వలం చైతన్యమూర్తి
మనిషే ఆ దీపం "

అని మనిషికి సూర్యచంద్రుల కంటే ఉన్నతమైన స్థానాన్ని కల్పించారు.

' జ్ఞానపీఠ ' అవార్డును పొందిన ' విశ్వంభర ' లో కూడా ప్రధాన విషయం మనీషి మానవత్వం ఈ కావ్యానికి నాయకుడు మనిషి. ఈ కావ్యంలో మనీషి పొందిన ఉద్ధాన పతనాలు వర్జితమయ్యాయి మానవ వికాస పరిణామమూ, కళాత్మక ఆభ్యాక్తిని వైజ్ఞానిక ప్రగతి, మనీషి అరిష్టద్యులకు లొంగిపోవడం, వర్ణాశాంకారం, సామాజ్యవాదం, విశ్వామానవ శ్రేయం కోసం మహనీయులు సాగించిన ఉద్యమాలూ మానవ విజ్ఞానం దుర్వినియోగి మాతున్నతీరూ, మొదలైన విషయాలన్నీ ప్రతీకాత్మకంగా సర్దింపారు. వచనంలో మొనర్చే వక్రనిర్మాతత్వం విశ్వంభర. మనీషి సాధించిన వైజ్ఞానిక ప్రగతిని

" గుహనుంచి మహలుదాకా
నడకనుంచి రోదసి నౌకదాకా
దివిటీల నుంచి విద్యుద్దీపాల దాకా
అమ్మల నుంచి అబ్బిస్తూల దాకా
ప్రేమించిన సంస్కృతికి మూలహేతువు
మనీషిలో వికసించిన విజ్ఞాన భాతువు "

అని అతనిక సంస్కృతి నుండి ఆటమిక సంస్కృతికి చేరుకునే వరకు మనిషి సాగించిన మహాప్రస్థానాన్ని క్రమపరిణామంలో వర్ణించారు కావ్యమంతా ప్రతీకాత్మకంగానే సాగింది. ఎక్కడా ఏ విషయమూ వాచ్యంకాదు. బుద్ధ భగవానుడు సాగించిన అన్వేషణ గురించి....

" ఆవిరైన ఆ మనస్సు ఒకనాడు
ఆశ్రయించింది తరుమూలాన్ని
తృష్ణా మూలాన్వేషణలో
దుఃఖహేతు గవేషణలో "

అని పరిచారు. కోరికకు మూలమేమిటి : దుఃఖానికి కారణమేమిటి : అని అన్వేషిస్తూ తరుమూలాన్ని ఆశ్రయించిన మహాపురుషుడు బుద్ధుడు. అలాగే శివావకు గురి అయిన ఏను ప్రభువును గూర్చి....

“ సహస్ర కిరణ ముఖాలతో

సత్యాన్ని ప్రబోధించే కాంతిని

పడమటి కొయ్యకు బింబించి

పడును చీకట్ల మేకులు దించి

నల్ల నల్లగా నవ్వించి అజ్ఞానం

పెల్లుబికి మదంతో మతిభ్రమించి ”

అని వర్ణించారు. కావ్యం మొత్తం యిలానే సాగుతుంది. సం ప్రదాయంలోనూ ప్రయోగంలోనూ కూడా మనస్సు మానవతపీ మరువని మా..పరివది పి న రె. కాబట్టే....

“ మౌనమాల వెవ డాపును

పైరగాలి వెవ డాపును

ఎవ డాపును మానవతా

రవి రుక్కును కవి వాక్కును ” (అక్షరాలగవాడలు అని మానవతని ఏవరూ ఆపలేరని ఆత్మ విశ్వాసాన్ని ప్రకటించారు. ‘ జ్ఞాన పీఠ ’ అవార్డుతోపాటు ఎన్నో అవార్డుల్ని పొందిన డా॥ సింగిరెడ్డి నారాయణరెడ్డిగారు కాలంతోపాటు నడుస్తూ తన రచనా వ్యాసాంగాన్ని ‘ నిరంతరం ’ కొనసాగిస్తూ యవ కవుల్లోని నూతన ప్రోత్సాహాన్ని ఆహ్వానిస్తూ వారితోపాటు ముందుకు సాగుతూ....

“ రాస్తూ రాస్తూ పోతాను పి

రా యింకే పింపి

పోతూ పోతూ రాస్తాను వ

పుపు వాడే వరం ”

అంటున్నారు - సార్వకాలికమైన మానవ విలువల కోసం వారి కృషి కల కాలం కొనసాగింది ఆధ్వానం.

(అకాశవాణి విశాఖపట్నం కేంద్రం వారి సౌజన్యంతో)

డా॥ పి. నూర్యనారాయణ

కృష్ణశాస్త్రి కవితలలో రూప నిర్మాణం

రచన డా॥ పి. శర్వాణి, ఎం. ఏ.. పిహెచ్. డి.

దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి కవితా నిర్మాణం విలక్షణమైంది. ఆయన కవితవ్వం అంతా పద్యగేయ మిశ్రమాలు అవి సంగీత సాహిత్యాల సంయోగం వల్ల ఏర్పడి ఏకభావాశ్రయమై ఆలాపన కనుయ్యకమైన లయతో కూడిన ఆత్మాశ్రయ కావ్యాలు. కృష్ణశాస్త్రి కవితవ్వం ఆత్మానుభూతులు హృదయానికి నాటుకునే బట్ట ఉంటుంది. దానికి ఆవేశం ప్రధానం. కవితా నిర్మాణం సాధనం.

నామోచిత్యం :

కృష్ణశాస్త్రి తన కవితలకు పేర్లు పెట్టడంలో నూతన ప్రోత్సాహం ప్రోయారు.

‘ కృష్ణపక్షం ’ అంటే చీకటిరాత్రులు. అవి కృష్ణశాస్త్రి మొదటి భార్య చనిపోయినపుడు కలిగిన విషాదంలో రాసిన కావ్యసంపుటి. ఆ కావ్యానికి విషాదచాయ ప్రాణం. కాబట్టి ఆ పేరు లిగి ఉంది. ఆ కావ్య సంపుటిలో కొన్ని గేయాలకు పేర్లు పెట్టలేదు. రాజాహంస ప్రదురణల వాళ్ళు అచ్చువేసిన పుస్తకంలో గేయంలోని మొదటి పాదాన్నే శీర్షికగా ఉంచారు.

‘ ప్రవాసం ’ అనే గేయ ఖండిక కృష్ణశాస్త్రి స్నేహితు డైన రామమూర్తి చనిపోయిన బాధను వ్యక్తం చేస్తుంది. ప్రవాసం అంటే వెదలిపోవడం. రామమూర్తి విరహంతో ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు. అతని స్మృత్యర్థంగా ‘ ప్రవాసం ’ పేరుతో గేయాలు రచించి, అంకితం ఇచ్చారు. ఎడ బాటు ఆ సంపుటిలో వ్యక్తం అయినందువల్ల ఆ శీర్షిక దానికి తగి ఉంది.

కృష్ణశాస్త్రి ఊహాసుందరిపై కొన్ని గేయాలు రాశారు. ఆ ఊహాసుందరికి ‘ ఊర్వశి ’ అనే పేరు పెట్టుకున్నారు. ఊర్వశి విశ్వ సౌందర్యానికి ప్రతీక.

సంబోధనలు :

కృష్ణశాస్త్రి కవిత్వంలో సంబోధనలు ఎక్కువ. ప్రేయ పిని, ప్రియుడిని, భగవంతుడిని సంబోధించేవే కాకుండా దుఃఖాన్ని, రోకాన్ని, చీకటిని సంబోధించేవి కూడా ఉన్నాయి. ఆ సంబోధనలలో నిశేషదాలతో కూడుకున్నవికూడా ఉన్నాయి. అవి దీర్ఘ సంస్కృత భూయిష్టమైన సంబోధనలు.

కృష్ణశాస్త్రి శ్రీ హృదయాన్ని తెలిపే సంబోధన చేసారు అది 'తుహిన కింక కోమల రేఖా' : ' (ఆన్వేషణం-కృష్ణ పక్షం) "ఓయి సంధ్యా సమీరణా" (ఓయి సంధ్యా సమీరణా కృష్ణపక్షం) అని సంధ్యకాలపు కిరణాన్ని, "వెర్రిలోకమా" (లోకమా : - కృష్ణపక్షం) అని రోకాన్ని కృష్ణశాస్త్రి తన బాధను చెప్పుకుంటూ సంబోధించారు.

చందస్సు :

కృష్ణశాస్త్రి పద్య, గేయ నిర్మాణాలలో తనదైన ప్రత్యేకతను నిలబెట్టుకున్నారు

కృష్ణశాస్త్రి గేయాలలో అంత్యప్రాసలను వాడి లయ బద్ధతను సాధించారు.

"అకులో అకునై పూవులో పూవునై
కొమ్మలో కొమ్మనై నునులేత రెమ్మనై
ఈ యడవి దాగిపోనా

ఎలైన
నివటనే యాగిపోనా "

—అకులో అకునైకృష్ణపక్షం.

అనే గేయంలో 'లో' 'నై' అక్షరాల ప్రాసలలో గేయరచనకు సౌందర్యాన్ని కలిగించారు.

కృష్ణశాస్త్రి గేయాలు చాలా వరకు పాదదానికి అనుకూలంగా ఉన్నాయి. పాట లక్షణంగా పల్లవి, చరణాలతో గేయాలు రాసారు కృష్ణశాస్త్రి ఊహా తిరిగి భావకవిత్వాన్ని గానం చేసారు.

"నవ్విపోదురు గాక నాకేటి పిగ్గు ?
నా యిచ్చయే గాక నాకేటి వెచ్చ ?
కలవిహంగమ పక్షముల దేలి యాడి
తారకా మణులతో తార వై మెరపి
మాయ మయ్యెదను నా మధురగాసమున :
నవ్విపోదురు గాక నాకేటి పిగ్గు : "

—స్వేచ్ఛగానం-2. కృష్ణపక్షం.

అంటూ కృష్ణశాస్త్రి ఎవరు నవ్వుచున్నా నాకేమీ అనే పాదం పల్లవిగా తాను స్వేచ్ఛగా ఎలా ఉంటాడో వివరించే భాగాలు చరణాలుగా చివించారు.

కృష్ణశాస్త్రి రాసేటప్పుడు తాను చెప్పవలసిన విషయం పాదం మధ్యలోనే అగిపోతే అక్కడికి పాదం ఆపేసారు. పాదం మధ్యలో మొదలు పెట్టిన గేయాలు కూడా ఉన్నాయి.

"వినిర్మలాంబు

పూర గంభీర శాంత కాసార చిత్ర
హృదయములలోని గాటంపు నిదురచాయ
లందు నెడ నెడ గ్రమ్ము: "

—అమె కన్నులలో..... శిరస్య.

అనే గేయంలో ప్రతి విషయం పాదం మధ్యలో మొదలుపెట్టి, తిరిగి పాదం మధ్యలోనే ఆపేయడం జరిగింది.

పద చిత్రాలు :

ఆంగ్ల కల్పనిక కవిత్వంతో 'ఇమేజ్' ప్రధాన స్థానం ఆక్రమించింది. ఇమేజ్ అనగా కల్పనా చిత్రం. చిత్రకళకు రంగులలాగా, కవితాకళకు పదాలు మూఢ్యమూలు చిత్రకారుడు రంగులద్వారా తన భావనకు ఆకృతి కల్పిస్తే, కవి తన పద బిందల ద్వారా భావనకు మూర్తికల్పన చేస్తాడు. కాబట్టి దానిని 'పదచిత్రం' అనవచ్చు పదచిత్రాలను భావచిత్రాలుగా, ఊహా చిత్రాలుగా విభజించవచ్చు.

భావ ప్రకర్ష ఉన్నది. 'భావచిత్రం' అది హృదయ సంబంధమైంది. కృష్ణశాస్త్రి ఆంగ్ల కాలానిక కవుల ప్రభావంతో భావచిత్రాలను తన కవిత్వంలో వాడి విశ్వానికి అందం తెచ్చారు.

“ గల గలని వీచు చిరుగాలిలో కెరటమై
జల జలని పారు నెలపాటలో తీటనై ”

—అకులో అకునై కృష్ణపక్షం

అని శ్రవణ బోధకంగా చెప్పారు. అది ఇంద్రియస్పర్శ పూర్వకమైంది. కాబట్టి భావచిత్రం అయ్యింది.

ఊహాధిక్యమైంది. 'ఊహాచిత్రం' అది బుద్ధికి సంబంధించింది. కవి చేసిన వర్ణనను పాఠకుడు ఆలోచించి ఊహించుకోవాలి.

“ పరువంపు విరిచేడె చిన్నారి పిగ్గునై
ఈ యడవి దాగిపోనా ”

—అకులో అకునై కృష్ణపక్షం.

విరిచేడెకు పిగ్గు అనే లక్షణం లేదు. కాని కృష్ణశాస్త్రి విరిచేడెను త్రీగా భావించి ఆ లక్షణం అన్వయించారు అది ఆలోచిస్తే కాని బుద్ధికి తోచదు. కాబట్టి ఊహాచిత్రం.

సమాసాలు :

భావకవిత్వం వైయక్తికవ్యకంటే అయినా, చదివేటప్పుడు అది పాఠకునికే సంబంధించిందిగా ఉంది కృష్ణశాస్త్రి తన కవిత్వంలో భావ వ్యక్తికరణకు అనుగుణంగా సమాసాలు వేసారు. అవి పాఠకుని రసానందానికి ఆలంబన అయ్యాయి.

కృష్ణశాస్త్రి కవిత్వంలో ఆభౌతికమైన విషయాలకు సంబంధించిన సమాసాలు ఎక్కువ. భారతదేశం స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం దానిసతనంలో వడిన దావను కృష్ణశాస్త్రి 'కౌర్య కౌటిల్య కల్పిత దాన్య శృంఖలములు' (స్వేచ్ఛాగానం-1 కృష్ణపక్షం) అనే సమాసంలో వర్ణించారు. ఆ సమాసంలో పదాలన్నీ సంస్కృతపదాలే. జానిన బ్రతుకును, బ్రటిష్ వారి దుర

హంకారాన్ని చూపెట్టడానికి ఆ పదాలు అవసరం అయ్యాయి. లోకంలో శృంఖలాలు ఉన్నాయి. కాని దాన్యశృంఖలాలు లేవు. వాటికి కూరత్వం, కుటిలత్వం, కఠినత్వం వంటి లక్షణాలు ఆపాదించారు. శృంఖలాలు అనగానే పె లక్షణాలు స్ఫురిస్తాయి. వాటిని విడిగా ప్రస్తావించనవసరం లేదు. దాన్యశృంఖలాలు అనడం వల్ల ఆ సమాసం భావనకు సంబంధించింది అయ్యింది.

కృష్ణశాస్త్రి రచించిన సమాసాలలో సహజ వర్ణనా ఘటనలు కూడా ఉన్నాయి. ఆయన “ జీలుగు వసనాల మణి మయోజ్వల మనోజ్ఞ కాంచినాంచిత భూషణగణము దూని ” (నేను-కృష్ణపక్షం) రాజపీఠులలో ప్రయాణం చేసారు. జీగేలు మనే పచ్చాల్లు ధరించి, మణులతో ప్రకాశించే మనోజ్ఞమైన బంగారంతో కూడిన ఆభరణాలు ధరించారు. అవన్నీ భౌతికంగా కనిపించేవే వాటిలోని వెలుగును చూపించాలని సంస్కృతపదాలను వాడారు. ఈ సమాసం ఆకారవర్ణన.

పదబంధాలు :

కృష్ణశాస్త్రి రకరకాల పదబంధాలను వాడారు. అవి ఆయా విషయాలకు అనుగుణంగా ఉన్నాయి. భావ కవిత్వం ఎక్కువగా భౌతిక ప్రకృతికి చెందిన అనుభూతికి సంబంధించింది. కాబట్టి కృష్ణశాస్త్రి ప్రకృతికి మానవత్వ ఆరోపణ చేసి, మానవ లక్షణాలను ఆపాదించజేసారు. పూవును త్రీగా భావించి 'అలరు పదంతి', 'సుమకాంత', 'విరిచేడె' (స్వేచ్ఛాగానం - 2, కృష్ణపక్షం) వంటి పదబంధాలను వాడారు త్రీని పూవుతో పోల్చడం సహజం. అదే ఇక్కడ తిరగబడింది. దానివల్ల త్రీలోని సుకుమారత మాత్రం లోపించదు. మానవునికి ప్రకృతి ఆరోపణలో త్రీని 'ముద్దువల్లి' (చిన్ని పూవే కృష్ణపక్షం), త్రీ జీవితాన్ని 'జీవితవల్లి' (అబ్బి - కృష్ణపక్షం) అని అన్నారు.

కృష్ణశాస్త్రి తన కల్పనాబలంతో కొత్త కొత్త పదబంధాలను నిర్మించారు. అవి ఆయన కల్పనాశక్తికి నిదర్శనం. ఆయన 'మెయిలు దోనెల' (స్వేచ్ఛాగానం - 2, కృష్ణపక్షం)

లో ప్రయాణం చేసారు. మబ్బులను పదవలుగా చేసుకుని అకాశంలో విహరించడం కొత్త పదబంధం. కెరటాలు అనేమాటను వముద్రపరంగా. నీటిపరంగా వాడతారు కానిదానిని కృష్ణశాస్త్రి “ గాలికెరటాలు ” (వెర్రిపాట - కృష్ణపక్షం) అది వాయుపదార్థానికి వాడి కొత్తదనాన్ని చేకూర్చారు కృష్ణశాస్త్రి సహజంగా కూడా పదబంధాలను వాడారు. వర్షాకాలంలోని మబ్బు నల్లగా. దట్టంగా ఉంటుంది. కాబట్టి “ కారుమెయిళ్ళ ” (అన్వేషణం - కృష్ణపక్షం) అన్నారు. అలాగే “ కారుచీకటి ” (మహాకవి - కృష్ణపక్షం) అని కూడా వాడారు.

పరస్పర విరుద్ధ పదాలు :

కృష్ణశాస్త్రి పరస్పర విరుద్ధ పదాలను తన కనిత్యంలో ఎక్కువగా వాడారు. వాటికి ఒక కొత్త అర్థం. కొత్తదనం కలిగించారు.

భావకవుల ప్రత్యేక లక్షణం దుఃఖంలో ఆనందాన్ని అనుభవించడం. ప్రేయసి విరహంలో ఆనందానుభూతిని అనుభవించడం. ఆ సుఖదుఃఖాల వ్యక్తీకరణ కృష్ణశాస్త్రిలో అది కం. ఆయన విషాదంలో సుఖాన్ని చవిచూసారు “ విషాద సుఖము ” (ప్రతీక్ష - కృష్ణపక్షం). “ వేదనా సుఖము ” (ఇన్ని కల్పాలు.....ఊర్వశి) అని వాడారు.

పదాలు :

పూర్వ కవులలో సంస్కృత పద బాహుళ్యం కనిపిస్తుంది. వారు పాద పూరణకు కొన్ని పదాలను ప్రత్యేకంగా వాడారు కృష్ణశాస్త్రి ఆ సంప్రదాయాన్ని వదిలివేసారు. ఆయన వాడిన పదాలు సులభంగా అర్థమయ్యేరీతిలో ఉంటాయి. ఆయా అంశాలకు అనుగుణంగా పదాలు వాడారు.

“ వెర్రిపాట ” (కృష్ణపక్షం) అనే గేయంలో పాద పూరణ పదాలు “ పెదకికొనుచుంటిన్ ”, “ ఇట్లనియన్ ”, “ పాదగన్ ”, “ ఊదితిన్ ”, “ వినుచుండెన్ ”, “ పాడు కొనుచుంటిన్ ” మొదలైన పదాలు వాడారు. అది ముత్యాల సరం భండస్సులో నడిచింది.

“ సందెకెంపులు లోకమెల్లెడ
చిందులాడగ పొలముగిట్టున
సందెమబ్బుల వింతలేవో
వెంకి కొను చుంటిన్
జీలగు పవడపు మబ్బుతెరలో
తళుకు మని యొక చిన్ని బాబుడు
పలుకు దేనెల నవ్వు తావుల
పలుకు చిట్లనియెన్. ”

‘ అవధరించు ’ అనే క్రియాపదాన్ని ‘ అవధరించువు ’ (అవధరించువు.....కృష్ణపక్షం) అనే విధంగా కొత్త పద్యంలో ప్రయోగించారు కృష్ణశాస్త్రి. అవధరించుము అని ఉండాలి కానీ ఈయన పుగాగమంచేసి - విని తద్ధర్మార్థంలో ప్రయోగించారు.

శైలి :

కృష్ణశాస్త్రి రచన కదళీపాకం పంటిది. మాధుర్య గుణంతో ఖోజ్జుతూ ఉంటుంది అరటిపండు తొక్కవలిచి తింటేగాని. దాని మాధుర్యం తెలియదు. అదే విధంగా కృష్ణ శాస్త్రి కవిత్వం అర్థం అయినట్లునే ఉంటుంది. కాని విషరించాలంటే ఉష్ణం. సంస్కృత సమానాలు. పదాలు వాడినా అన్వయ కారిన్యం లేకుండా నులభంగా అర్థమయ్యే రీతిలో ఉంటాయి. ఆయన కవిత్వం చాలా వరకు విషాదస్ఫూర్తిగా కరుణారసంతో కూడికొని ఉంది

‘ నా కుగాదులు లేవు ’ (ప్రవాసం) అనే గేయం చూడిగానే పాఠకునికి దాని భావం తెలుస్తుంది. కొంచెం ఆలోచిస్తే ప్రేయసీ వియోగం భరించలేక రాసారని అర్థం అవుతుంది. భావకవిత్వంలో ఉన్న విశేషమే అది.

“ నా కుగాదులు లేవు
నా కుషప్పులు లేవు
నేను హేమంత కృష్ణ
ష్టా నంత శర్వరిని.
నాకు కాల మొక్క

చే కారు రూపు, నా
శోకమ్ము వలెనె, నా

బ్రతుకు వలె.
నా వలెనె. "

వేమన పద్యాలు :

కృష్ణశాస్త్రి వేమన మకుటంతో రాసిన పద్యాలు 'వేమన పద్యాలు' గా వచ్చాయి. అవి సామాజిక జీవన వాస్తవికతను ప్రతిబింబిస్తాయి. వేమన పద్యాలు శతక లక్షణాలతో గల సంఖ్య యిది లేకుండా సాగిన డెబ్బై ఆరుపద్యాల రచన. పద్యాలన్నీ ఆటవెలది భండస్సులో ఉన్నాయి మకుటం 'విశ్వదాభిరామ వినురవేమ' అందులో అవతారికా పద్యాలు కూడా ఉన్నాయి.

" పెన్ను వాల్చి యెంత తన్నుకొన్నాగాని
కన్నుమూర పడదు మొన్నరాత్రి;
మెలకు వసలెకాదు, కల దొర్తి గాకాదు.
మరపుకాదు, మరల మగత కాదు "

అటువంటి సమయంలో

" మూడు మలల నడిమి నాడులో నా పేరు
వినని వాడు మనియు మనని వాడు;
వీట వీట వీధి విపణి వేమన మాట
వినని వాని కెదుట వెలుగు జాట "

అంటూ ఆటవెలదితో పాటు వేమన కనిపించాడని కృష్ణశాస్త్రి చెప్పుకున్నాడు.

వేమన పద్యాలన్నీ వెనకటి ఆంధ్రజ్యోతి మాసపత్రిక 1.5.1846 నుండి 1.5.1946 వరకు కృష్ణశాస్త్రి కొడుకు 'బుజ్జాయి' బొమ్మలతో ప్రచురితమయ్యాయి. అరువాత అవి 'యువ' మాస పత్రికలో కూడా పునర్ముద్రితమయ్యాయి.

కృష్ణశాస్త్రి వేమన పద్యాలలో చెప్పవలసిన విషయం సూటిగా చెప్పడానికి ఆమెడిత పదాలను వాడారు.

" తోడి వారలెల్ల దొరలై రి ఘనులై రి
తానె మిగిలి పోయె గన, వారి
తిట్టి తిట్టి బాబు గట్టి పండితుడాయె
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ "

కృష్ణశాస్త్రి వేమన పద్యాలు సమాజాన్ని విమర్శించాయి అందులో వ్యంగ్యపాటలు ఎక్కువగా ఉంది. ఆ పద్యాలలో భావం కొంచెం క్లిష్టమైనా ఆలోచిస్తే దానిలోని భావ మాధుర్యం సుగమం అవుతుంది.

పిల్లల పాటలు :

కృష్ణశాస్త్రి బాలానందం బాలలకోసం కొన్ని పిల్లల పాటలు రాసారు. అవి 'కృష్ణశాత పిల్లల పాటలు' గా ప్రసిద్ధి పొందాయి.

కృష్ణశాస్త్రి ఆ పాటలలో పదప్రాస, ప్రథమాక్షర ప్రాస, అంత్యదుర ప్రాసలు ఎక్కువగా వాడారు.

" మా ఇల్లంటే మా కిషం
మా ఊరంటే మహా ఇష్టం
మా దేశం అంటేనో మాకేం
మరీ మరీ ఇష్టం "

—మా ఇల్లు.

అనే చోట ప్రథమాక్షర, అంత్యక్షర ప్రాసలు వేసారు.

అర్థ సౌందర్యం కంటే ధ్వని మాధుర్యానికి పిల్లలు ముచ్చట పడతారు. అది ఎవరూ పునరుక్తం అస్వధం వల్ల కలుగుతుంది.

" ఒదిగి ఒదిగి మావి కొమ్మ
జరిగి జరిగి కిటికీలో
దొంగలాగ నరదాగా
తొంగి చూస్తుంది. "

—ఉడుత పాటలు.

కృష్ణశాస్త్రి పిల్లల పాటలన్నీ పాటల రూపంలో పాడు

కోవడానికే రచించినవి. అవి వల్లవి, చరణం వంటి పాటలక్షణాలను కలిగి ఉన్నాయి. అవి పిల్లలకు దేశంమీద అభిమానం ప్రకృతిని పరిరక్షించడం, దేశాభివృద్ధికి కృషిచేయడం, శుభ్రత పొదుపు నేర్పించడానికి ఉపయోగపడతాయి.

కృష్ణకృష్ణ కవిత్వంలో పద ప్రయోగంలో, పదబంధ నిర్మాణంలో, చందస్సులో నూతనత్వం సాధించారు వేమన లాగే సమాజాన్ని హేళన చేస్తూ, ఆయన ఆ ముఖ్యతతోనే పద్యాలు రాసారు పిల్లలకు అనుగుణంగా పాటలను అష్టాదశనకంగా రచించారు.

డా. పి. శర్వాణి

ఎం. ఏ., పిహెచ్ డి

9.7.2/ఎ, తూర్పు బరిజి వీధి.

విజయనగరం - 533 001

పారిజాతాపహరణము - సత్యభామ పాత్ర

పదాల రామచంద్ర, ఎం. ఎ.

నంది తిమ్మనార్యుని "పారిజాతాపహరణము" ప్రబంధాలలో ఒక ప్రత్యేకతను కలిగి ఉంటుంది చక్కని నాటకీయ శతోను, ముద్దు ముద్దు పలుకులతోను ప్రతిపాత్ర కూడా చదువరుల కళ్ళల్లో కదిలాడుతుంది. పాత్రచిత్రణలో తిమ్మన అద్భుతయ్యాడు.

పారిజాతాపహరణము నాయకులైన ఆశ్వాసాల ప్రబంధము. దీనిలో శ్రీకృష్ణుడు దక్షిణ నాయకుడు. బహు భార్యలను కలిగి ఉండడంచేత దక్షిణనాయకుడై నాడు. సత్యభామ కావ్యనాయిక. ఈ పాత్ర దీనిలో ప్రధానమైందిగా చెప్పవచ్చు.

చరిత్రలో సత్యభామ పాత్ర విలక్షణమైనది. తన వ్యక్తిత్వానికి భంగం కలిగిస్తే భర్తను కూడా ఎదిరించడానికి వెనుకాడని వీరనారి. అహంకారం, అభిమానం కలబోసిన ధీరచిత్తు

రాలు. అందం, ఐశ్వర్యంతో పాటు ఉత్తమవంశ సంజాత కాదం వల్ల అభిమానం మొండు. సపత్నులందరిలో భర్త ఆమె ఎక్కువ గౌరవించడం చేత అహంకారం కూడా తోడయ్యింది

శ్రీ కృష్ణుడు తన భార్యలందరిలోను రుక్మిణి. సత్యభిద్ధిని ఎక్కువ చనువుతో గౌరవించేవాడు. అయినా భర్త తనతో తప్ప మరొక కాంతతో చనువుగా ఉండటాన్ని ఈమె సహించలేదు.

"ధనమిచ్చి పుచ్చుకొన్నను

మనమున నోర్వంగవచ్చు; మగడింతులకున్

జనపిచ్చి పుచ్చుకొన్నను

మనవచ్చునె, యింక నేటి మాటలు చెలియా! "

ధనమిచ్చి పుచ్చుకున్నా ఓర్వవచ్చు. కాని మగడు ఇతర స్త్రీలకు అనురాగం ఇచ్చి పుచ్చుకుంటే సహించవచ్చునా అని వాపోతుంది సత్య. ఇది శ్రీ సహజమైన దుఃఖమే.

ఒకనాడు శ్రీ కృష్ణుడు రుక్మిణి అంతఃపురంలో ఉండగా నారదుడు వచ్చి ఒక పారిజాత పుష్పాన్ని బహూకరిస్తాడు. కృష్ణుడు మదిలో సంశయిస్తూనే ఆకుసుమాన్ని రుక్మిణికిచ్చాడు. అంతవరకు బాగానే ఉన్నది. కాని నారదుడు రుక్మిణిపై శ్రీకృష్ణునికున్న ప్రేమను ప్రశంసిస్తూ....

"చక్కని దాననందు, నెలజన్మనినందు, జగంబుతోనఁ బేరెక్కిన దాననందు, బలియొరయు నాకనురక్తుడందుఁ దావిక్కుచు నిజుపీగుచు గణింపదు కాంతల సత్య; యింతకున్ స్రుక్కక మన్నె! నీ మహిమ సూచిన బోలులు

విన్నవించినన్ "

కానే అందగత్తెనని, పేరుకీర్తినదానని, భర్త తన యందే అనురక్తిని కలిగి ఉన్నాడని, తన కనుసన్నలలో మెరుగుతున్నాడని సత్య విజ్ఞపీగుతున్నది అని అందరూ వింటూండగా ఆమెమీద మాటలు వదిలాడు.

(తరువాయి వచ్చే సంచికలో)

